

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magáénak érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan helyzetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlbaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugtalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a bíres sort sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„A kihívások feldobnak”

BESZÉLGETÉS FRITZ MIHÁLY SZOBRÁSZMŰVÉSSZEL

A szegedi képzőművészet sokoldalú egyénisége Fritz Mihály szobrász és éremművész, aki Pátzay Pál növendékeként 1969-ben végzett a Magyar Képzőművészeti Főiskolán. Diploma után szegedi alma matere, a Tömörkény István Gimnázium hívta vissza művésztanárnak, ahol egykori mesterei, Kopasz Márta, Szalay Ferenc és Tóth Sándor nyomdokain haladva az elmúlt három évtizedben fiatalok százait irányította az alkotói pályára. Saját művészi pályája az 1970-es évek kezdetén indult, a rajzos vésés szépségét felfedezve hamar rátalált máig legkedvesebb műfajára, az érmészetre. Eddig több mint félezer éremet tervezett, köztük azt az ezüst emlékpénzt, amit 1988-ban a Világ Vadvédelmi Alap 25 éves évfordulójára adott ki a Magyar Nemzeti Bank, és amellyel elnyerte a világ legszebb érme díjat. A kilencvenes években a Soproni Érembiennálén kétszer is neki ítelték a legjobb vert érme díjat. Szobrai a klasszikus hagyományokat követik, portréit a gondosan megmintázott arcvonások, kiváló karakterizáló képesség és a pszichológiai mélységű ábrázolás jellemzi.

– Gyermekkorra Erdélyhez kötődik, milyen emlékei maradtak azokból az évekből?

– Manapság, ha azt mondom, erdélyi vagyok, mindenki úgy kezel, mint az újabb keletű menekülteket, pedig mi egészen más körülmények között, 1961-ben jöttünk át a szülőimmél, amikor még messze voltunk a tömeges áttelepüléstől. 1947-ben Marosvásárhelyen születtem, de már egyéves koromban elköltöztünk onnan, így nincsenek gyerekkori emlékeim a városról. Legfeljebb csak a családi legendáriumból származó történeteket tudnám felidézni. Amikor néhány éve felvetődött, hogy Szeged

és Marosvásárhely között testvérvárosi kapcsolatot létesítenének, örömmel támogattam az elképzelést. Ott is működik egy ugyanolyan művészeti középiskola, mint a szegedi Tömörkény, ahol én is tanítok. Vállalkoztam rá, hogy felveszem velük a kapcsolatot, és megnézem, művészi, művészpédagógiai téren milyen együttműködési lehetőségek vannak. Óriási élmény volt visszamenni oda, ahonnan származom. Felkerestem azt a klinikát is, ahol születtem. Fenn a hegyen, gyönyörű helyen áll. Apám egyetemi tanársegédként dolgozott ott akkoriban. Ma is élnek Szegeden egykori marosvásárhelyi kollégái közül néhányan, például Obál Ferenc professzor, akinek a felesége volt a bába a születésemkor. Remekül sikerült a látogatásunk, a marosvásárhelyi művészekkel jó kapcsolatot alakítottunk ki. Gyermekkorom következő állomáshelye Zilah volt, amiről már maradtak konkrét emlékképeim. A Meszes-hegység csodálatos vidék volt. Amikor a bátyámmal néhány éve visszamentünk, elborzadva láttuk, milyen förtelmesen néz ki. Katasztrófa, amit ott a környezettel műveltek. Gyerekkorunkban Zilah gyönyörű szép kisváros volt, akkoriban túlnyomó részt magyarok lakták. Emlékszem, amikor egyszer a szomszéd kertben egy román nemzetiségű ember dolgozott, berohantunk anyámhoz a házba: jöjjön, mert olyan furcsán beszél az a bácsi, nem értjük, mit mond. Akkor hallottunk először román szót. Ma viszont már magyar szót alig hallani, ezért furcsa érzés visszamenni. A helyszínek vonzanak, a viszonyok már kevésbé. Az általános iskolás éveimet már Aradon töltöttem, ami épp olyan alföldi város, mint Szeged. Csak ott tiszta időben lehetett látni a hegyek alját. Aradhoz sok élmény fűz: iskolatársaim, barátaim, az első kamaszkori szerelem. Ezek a kapcsolatok lassan mind megszakadtak, miután eljöttünk.

- Akkoriban kevesen tudtak áttelepülni Magyarországra. Önöknek hogyan sikerült?

- Anyai nagyszüleim itt éltek, így családgyesítésre hivatkozhattunk. Romániában nem láttuk biztosítva a jövőnket, főként a továbbtanulás szempontjából tűnt kilátástalannak a helyzetünk. Apámnak jó állása volt, hiszen kórházigazgatóként dolgozott Aradon, de így mi értelmiségi származásúként hátrányban lettünk volna a főiskolai, egyetemi felvételin. Ráadásul a nyelvet sem beszéltük tökéletesen, bár a bátyámmal a mai napig tudunk beszélgetni románul is. Nehezen kaptuk meg az áttelepülési engedélyt, de végül szerencsésen megérkeztünk Szegedre. Itt a Radnóti Miklós Gimnázium első diákjaként folytattam a tanulmányaimat, de épp a következő évben indult a városban a művészeti középiskola, ahová szüleim támogatásával felvételiztem. A következő tanévtől Kalmár Márton kollégámmal és barátommal együtt én is a Tömörkény egyik első diákja lettem.

- Honnan eredt képzőművészeti tehetsége, érdeklődése?

- Mint minden kisgyerek, én is rajzolgattam. De amíg legtöbbször iskolás korukban abbahagyják, én nem akartam leszokni róla. Az óvodás kor még az önfeledt rajzi kifejezés időszaka, utána maguktól is rájönnek a gyerekek, hogy nem úgy néz ki a világ, mint ahogyan addig rajzolták. A többség ilyenkor elbizonytalanodik, mert az már egy egészen másfajta rajzolás, ahogyan az ember a valódi tárgyábrázolást és látványt kell, hogy kezelje. Mivel engem később is egyre jobban érdekelt a rajzolás, szüleim bíztattak, bár nem hiszem, hogy úgy képzeltek, ez lesz majd a hivatásom. A rajzkészségemet volt kitől örökölnöm, hiszen anyám, apám, sőt a bátyám is jól rajzolt. Apám mindig maga készítette a munkahelyi plakátjait, és társaságban is szívesen vállalkozott jópofa rajzokra. Anyám dísz tárgyakat festett roppant ügyesen és ízlésesen. Látva magam körül ezeket a példákat, erősödött az ambícióm. A szüleim társaságából valaki elvitt egy

roppant szimpatikus, neves aradi festőművészhez, Sever Frentiuhoz, aki látott bennem fantáziát, ezért felkarolt. Rendszeresen járhattam a műtermébe festeni és rajzolni. Frentiu kiváló festő volt, tudott magyarul is, sokat tanultam tőle. Noha már a Radnóti diákja voltam, amikor a szüleim elolvasták az induló művészeti középiskola felhívását, nem kellett győzködni őket, hogy a következő évben ott kezdjem újra az első osztályt. A családi kupaktanács a díszítő festő szakot nézte ki nekem, de én inkább grafikára akartam menni, mert akkoriban a rajzolás volt a mindenem. A Tömörkény művészeti osztályaiba jelentkezők kilencven százaléka ma is a grafikát választja, mert kívülről nézve mindenki azt hiszi, ez a legelitebb műfaj. A kerámia, a textil vagy kőfaragás nem hangzik olyan arisztokratikusan, ráadásul nem is olyan tiszta munka, köpeny kell hozzá, és kosszal jár.

- Kik voltak a művésztanárai az induló iskolában?

- A meghatározó tanárain Kopasz Márta, Tóth Sándor és Szalay Ferenc voltak. Tóth Sándor rendkívül rámenősen mindenkiből kitaposta a maximumot. Kicsit sértődékeny gyerekként, sokszor nehezen viseltem a stílusát, különösen dühös voltam, amikor mások előtt lehordott. De ennek haszna is volt, mert sokszor annyira felpiszkált, hogy csak azért is meg akartam neki mutatni, mit tudok. A sokat lelkiző Kopasz Márta teljesen más világ volt, tőle egészen mást lehetett tanulni. Szalay Ferenc emberi természete, szerénysége és óriási tudása rendkívül imponáló volt számomra. Gyakran úgy kellett harapófogóval kiszedni belőle a véleményét. Nem rajzolt bele a növendékei munkájába, mert főiskolás korából volt egy rossz élménye ezzel kapcsolatban. Emlékszem, egyszer azt mondta az egyik rajzomra: nagyon hatásos, olyan, mintha jó volna, de őt mégsem győzi meg. Iszonyú dühös lettem, nem értettem, mi a hiba, amikor tökéletesek az arányok, minden a helyén van. Szinte odatuszkoltam a padhoz, hogy ne csak beszéljen róla, hanem mutassa is meg, ő hogyan csinálná. Tulajdonképpen semmi lényegeset nem alakított át rajta, csak vonalról vonalra átrajzolta, s közben magyarázta is, mit csinál. Akkor jöttem rá, hogyan lesz lelke a vonalnak. Ez a felismerés többet ért, mint több évi rajzóra. Azt viszont Tóth Sándornak köszönhetem, hogy szobrásznak mentem. Annyira imponált az ő hatalmas akarata, iszonyú energiája, ambíciója, hogy szinte észrevétlenül a szobrászat kezdett vonzani. Grafikus létemre bejártam a szobrászokhoz, kőfaragókhoz mintázni és faragni. A Tömörkény rendkívül jó iskola volt számomra, és tanárként ma is jónak tartom.

- Egyenesen vezetett az útja a Magyar Képzőművészeti Főiskolára?

- Kalmár Márton barátommal, aki a szobrász osztályba járt, olyan szerencsénk volt, hogy rögtön felvettek bennünket, pedig óriási túljelentkezés volt. Úszunk a boldogságtól! Pátzay Pál osztályába kerültünk, velünk járt Tóth Vali is, aki ugyancsak Szegeden lett szobrász. A főiskola négy éve már egészen más hangulatban telt. Véget ért az az idilli állapot, hogy csak úgy belerajzolgathatók a világba. Komoly vetélytársaink voltak, éreztük, hogy nem babra megy a játék, hanem most dől el, tudjuk-e ezt a pályát csinálni. Emiatt volt is némi elbizonytalanodás bennem. Szegeden szinte meglegházban neveltek bennünket, mindegy volt, mit rajzolunk, a látvány volt a lényeg. Csak jó legyen a rajz, annál több nem kellett. A főiskolán viszont láttam, hogy a többiek már „kompozíciókban” gondolkodnak. Rettentő vonalas baloldali figurák is akadtak közöttünk, akik állandóan munkásokat, ébredező harcosokat mintáztak. Egészen megijedtem, mert úgy éreztem, nekem ilyen praktikus dolgok sohasem fognak eszembe jutni. Az önbizalmam annyira megcsappant, hogy már azon is gondolkod-

tam, középiskolai osztálytársamhoz, Kiss Istvánhoz hasonlóan át kellene mennem a műgyetem építész szakára.

– *Pátzay elismert, nagy szobrász volt, mit tanultak tőle?*

– Azt hiszem, egymástól tanultunk legtöbbet. Pátzay nem az a típusú mester volt, aki leereszkedik a növendékeihez, és hosszasan elbeszélget velük. A rend kedvéért hetente bejött a főiskolára, ironikusan beleverte a csúfot mindenkinek a munkájába, és megeresztett egy-egy anekdotát, amit korábban már hússzor elmondott. Távolságtartó, arisztokratikus embernek ismertük meg. Míg Szegeden, a Tömörkényben Tóth Sándor és Szalay Ferenc mindig úgy korrigáltak, hogy közben az egész ars poeticájukat megfogalmazták, Pátzay sohasem mondott alapvető, általános dolgokat. Konkrét hibákat javított. Például lehámozott fél centit a figura hasáról, és elmesélte, volt egy tanítványa, aki úgy mintázott, hogy ha a modell reggel egy bögre kakaóval többet ivott, akkor rögtön fölpakolta a hasára. Mindig József Attilát idézte: „...dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.” Úgy kell csinálni a szobrot, hogy ritmusa legyen. Sokszor nem tudtunk mit kezdeni ezekkel a mondásaival.

– *Ezek szerint nem fenyegetett az a veszély sem, hogy átveszik a stílusát...*

– Tudtuk, elismertük, hogy nagy, klasszikus szobrász, de élt bennünk a lázadó ellenállás is, kicsit akadémikusnak tartottuk. Hallatlanul tudta a szakmát, de hidegek voltak a szobrai. Amennyire lehetett, én még jóban is voltam vele, többször bekopogtam a műtermébe technikai kérdésekkel, és mindig szívesen fogadott. Ritka volt, hogy valamiről jó véleménye legyen, ezért nagyon boldog voltam, amikor a harmadév elején egy portrét csináltunk, megállt a munkámnál, és azt mondta, ez a legjobb. A főiskolán legtöbbet egymástól tanultunk. Mint outsider grafikus, eleinte azt sem tudtam, hogyan kell vázat csinálni, gipszet önteni, agyagot gyúrni. Ezeket a technikai alapokat úgy kellett a többiektől ellesnem. A csoporttársaim között több évvel idősebbek is voltak, akik harmadik-negyedik próbálkozásra kerültek csak be a főiskolára. Atjártunk mások műtermébe is, Kő Pál és Meszlényi János munkáiból sokat lehetett tanulni.

– *Hogyan került vissza Szegedre?*

– Diploma után lehetett volna még maradni a főiskolán, de nekem nem volt kedvem a „művészképző” évekhez, pedig ingyen anyag, fűtés, műterem és modell állt volna a rendelkezésünkre. Szerencsére régi szegedi tanáraink, Tóth Sándor és Szalay Ferenc visszahívtak bennünket Kalmár Marcival az alma materbe tanítani. Jólesett és kapóra is jött az ajánlat, a többi csoporttársunk, aki megpróbált tanárként elhelyezkedni, vagy nem talált állást, vagy egy világvégi általános iskolában taníthatta a potya tárgyának számító rajzot, ami bizony nem egy felemelő dolog. Ehhez képest mi fantasztikus lehetőséget kaptunk, hiszen főtárgyként oktathattuk a szakmát. 1969-ben nagy lelkesedéssel kezdtem dolgozni, Kopasz Mártát felváltva grafikát tanítottam. Ahogyan középiskolás koromban grafikusként lejártam a szobrászokhoz mintázni, úgy a főiskolán szobrászként hetente egyszer eljártam fakultatív grafikára Ék Sándor osztályába, ahol megtanultam mindenféle sokszorosító grafikát, rézkarcot, litográfiát. Szegedre visszakerülve csináltattunk az iskolának egy rézkarcra és litográfiára is alkalmas lehúzó gépet, és egy ideig linómetszettel is foglalkoztam. Ábrázoló geometriát, művészettörténetet, betűrajzot is nagy örömmel tanítottam, ami meglehetősen nagy strapát jelentett, mert rengeteg időt elvett.

– *Hogyan sikerült a tanítás mellett az alkotóművészi pályán is elindulni?*

– Nagyon akadozva. Szinte kilátástalannak tűnt, el sem tudtam képzelni, hogyan fogok munkához jutni. Eleinte sokkal több volt a grafikai megbízásom. Kimondottan reklámgrafikai feladatokat kaptam, plakátokat, prospektusokat terveztem, könyveket illusztráltam. A szobrászatot szinte csak hobbiként űztem otthon, leginkább portrékat készítettem. Nem kellett messzire mennem modellekért, a diákok között mindig nagyon jókat találtam. Megbízásom évekig nem volt, végül személyes barátságunknak köszönhettem, hogy kollégiumunk igazgatónője engem kért fel a Majakovszkij-dom-bormű elkészítésére. Ez a vörös márványból mintázott munkám ma is ott látható a kollégium kapualjában. Sokáig nem úgy tűnt, hogy lesz a szobrászpályából valami. Néha kaptam egy-egy alkalmazott művészi munkát, mint például a most lebontásra ítélt Dóm téri kapuk elkészítése, amit Kalmár Marcival ketten csináltunk. Azt, hogy mégis sikerült elindulnom a pályán, szinte a véletlennek köszönhettem. Villány közepén van egy elhagyott kőbánya, ahol nyaranta kőfaragó szimpózium működik. Alaptagként én is értesültem róla, beneveztem, és meghívást kaptam. Jó volt szakmabeliekkel megismerkedni és együtt dolgozni. Faragtam is egy szobrot, ami igazán nem volt világraszóló munka. Azt hiszem, ma a pécsi püspöki palota kertjében áll. Ennél fontosabb volt, a kollégákkal beszélgetve rájöttem, ezt a szakmát nem lehet úgy csinálni, hogy az ember otthon ücsörög és sajnálja magát, amiért nem kopognak be hozzá, és nem rendelik sorra a hatalmas lovas szobrokat. Kiállításokra kell műveket beadni, ami ugyan roppant költséges és értelmetlennek tűnő dolog, de alapvetően fontos, mert meg kell mutatkozni ahhoz, hogy megismerjenek, tudjanak rólad. Azóta minden pályakezdő kollégának elmondom, hogy nem szabad szerénykedni, csendben várni a csodát. Tóth Sándornak is sokat köszönhettem az induláskor, mert meghívott Nyíregyházára, a sóstói művésztelepre. Hallatlanul jók ezek az alkotótáborok, mert olyankor semmi más dolga nincs az embernek, semmivel nem kell törődnie, reggeltől-estig csak a munkájára koncentrálhat. A művész-kollégákkal folytatott beszélgetésekből fel lehet tölteni, és a szakmáról is sokat lehet tanulni. Sóstón úgy megkedveltem az éremkészítést, hogy azóta is talán ez a fő műfajom. Úgy érzem, nekem jobban megy a negatívba vésés, mint a mintázás. Egyszerűen talán nincs türelmem a kis méretbe mintázáshoz, lehet, hogy ügyetlen is hozzá az ujjam. Ha a keményebb, ellenállóbb anyagba vések, a leghajszálvékonyabb részlet is épp olyan lesz, amilyennek akarom. Sóstón rátaláltam az éremkészítés technikájára, rájöttem, hogy sokkal szabadabban lehet az éremben gondolkodni. Mivel rajzmániákus vagyok, különösen nekem való ez a műfaj. Kiekelhetem magam benne, hiszen csupa rajz az egész, sőt még betűírás is van, amit ugyancsak szeretek. A kiállítási anyagaim eleinte kissé egysíkúak voltak, javarészt portrékból és rajzokból álltak. A szakmabeliek kritikusan tanulmányrajzoknak mondták őket, számomra azonban nem volt szebb dolog, mint lerajzolni a valóságot. Csináltam néhány gyöngécske kamara-kiállítást, többek között Szentesen is, ahol a megnyitón összesen öten voltunk. Siralmasnak tűnt, de abból az öt emberből az egyiknek, aki a helyi tanács művelődési osztályán dolgozott, megtetszettek a gyermekeimről készült szobraim. Felkért, hogy az egyik szentesi iskola elé készítsék egy gyerekszobrot. Ez volt az első megbízásom köztéri szoborra. A témával nem volt gondom, mert modellnek ott volt a két gyermekem.

– *Felesége, Fűz Veronika is szobrászművész...*

– Ő a szomszédos ikerműteremben dolgozik. Kicsit ellentmondásos dolog, ha egy házaspár mindkét tagja ugyanazzal foglalkozik. Ennek egyaránt vannak előnyei és hátrányai. Valószínűleg úgy lehet valakivel hosszan együtt élni, ha összeköti a két embert valamilyen közös érdeklődés. Ha egy teljesen civil valakivel kellene élnem, aki nemcsak nem érdeklődne a munkám iránt, hanem esetleg még untatná is, biztosan nehezen viselném. Jó, hogy a feleségem első számú ellenőrként, kritikusként mindig kéznél van. Ha egyikünk tele van munkával, gipszöntésben és más technikai dolgokban időnként kölcsönösen besegítünk a másiknak. Ez óriási előny. Akkor már kevésbé vagyok boldog, amikor venném elő a szerszámomat, de nincs a helyén, és át kell mennem a műtermébe megkeresni. Ő pedig egészen másféle rendet tart. Ilyenkor dühömben átvillan az agyamon, miért nem például egy orvost vettem feleségül. Az is probléma, hogy kétszer annyi megrendelésre van szükség ahhoz, hogy mindkettőnknek jusson munka.

– *Első köztéri szobrával, a Szentesen látható Testvérekkel sikert aratott...*

– Utána időnként már kaptam más köztéri feladatokat is. Felvettek a művészeti szövetségbe, megismerkedtem sok kollégával. Számomra mindig nagyon fontosak voltak a felkérések. Azt hiszem, az különbözteti meg a profit az amatőről, hogy az amatőr kellemes hobbiként alkot. A megbízásokra nemcsak anyagi szempontból van szükségem – persze abból is, hiszen a tanári fizetésből aligha élnék meg –, hanem azért is, mert mindig feldobnak a kihívások. Nem biztos, hogy mindegyik megbízás olyan, mintha a Múzsza hozta volna, de szeretek elgondolkodni a legkülönfélébb feladatokról. A szobrászat társadalmi tevékenység, aminek az a célja, hogy eljuttassa az alkotást az emberekhez. Ezért legkedvesebbek mindig a köztéri munkák, mert azokat látja a legtöbb ember, és azoknak nemes anyagból kell készülniük, hogy kibírják az időjárás viszontagságait. Nincs annál jobb dolog, mint egy hatalmas követ faragni. Ilyenkor az embernek mindene, esze, szíve, lelke benne van. Fizikailag is jó érzés, hogy keményen megdolgozom érte. A köztéri szobrászat általában propagandacélokat is szolgál, ritka az olyan díszítő szobor, mint amit a nyáron Makóra faragtam.

– *Szakértő szemmel mit gondol Szeged legújabb köztéri szobrairól?*

– Szeged a szobrok városa, ezért jó látni, hogy ezen a téren is tovább gyarapodik. Mindig találnak új helyet, ahová érdemes még egyet állítani. Az épületekről nagyon hiányoznak a szobrok, a modern építészet szinte teljesen lemondott a díszítő szobrászatról. Lassan talán változik ez is. A városi tereken látható új szobrok elég vegyes képet mutatnak, nem biztos, hogy mind sikerültek. Nekem, mint lehetséges résztvevőnek mindig az az első rosszindulatú kérdésem: Miért nem én csináltam? Azt hiszem, ez természetes érzés egy művésztől, aki szeretne néha egy-egy komolyabb alkotást is létrehozni. Szegeden egyetlen igazi, önálló köztéri munkára kaptam eddig megbízást: Reizner János múzeum előtt álló szobrát készíthettem el. Nagyon élveztem, jó lenne több hasonló feladatot kapni.

– *Voltak olyan mesterek, akik nyomán elindult, akiket szobrászként példaképnek tudott tekinteni?*

– Amikor főiskolára jártam, vaskos, leegyszerűsített, összefogott munkáival Medgyessy Ferenc volt a hivatalos példakép. Noha én is szerettem, igazából a formagazdagabb megoldások álltak közelebb az ízlésemhez. Ma is jobban szeretem az oldottabb, artisztikusabb formavilágot, például Tilman Riemenschneider 1500 körüli szobrait. Az

élő mesterek közül Somogyi József volt a főiskolások számára a fő példakép, akinek a szobrai számomra kicsit keménynek, modorosnak tűntek. Egy az egyben követhető példát nem találtam, főiskolásként inkább a csodálatos művészeti albumokat bújtam, és alig vártam, hogy elindulhassak, és a valóságban, eredetiben is megláthassam a könyvekből megismert remekműveket.

- *Merre járt tanulmányúton?*

- Első utam Olaszországba vezetett, ahol a reneszánsz mesterek, Donatello és Michelangelo műveivel való találkozás fantasztikus élményt jelentett. Ugyanígy említhetném a festészetet és az építészetet is, hiszen akkoriban teljesen Itália bűvöletében éltem. A másik nagy szerelem Görögország volt, s ez a vonzalom, azóta is tart. Nem is ott láttam a legjobb görög szobrokat, hanem a British Múzeumban, ahol hatalmas görög anyag található. Amikor egy nemzetközi érmészeti kongresszus miatt másodszor jártam ott, olyan szerencsém volt, hogy a múzeum épülettömbjében lévő szállodában laktam. Szabad bejárásunk volt a múzeumba, akkor estem bele a könyvekből már gimnazista korom óta jól ismert Parthenón-szobrokba. Ezeket közelről, élőben is látni kell, körbe kell őket járni, a hátuk mögé állni! Ettől szebbet ma sem tudok elképzelni! Elsőpró élmény volt az egyiptomi utazás is, de hasonlóan Medgyessyhez, igazából nem az én világom. A művésznek rá kell jönnie, hogy mi a neki való. Annyi minden tetszik, ezért óhatatlanul is előfordulhat, hogy beleesünk a hálóba, és elkezdünk egy bizonyos modorban rajzolni, mintázni. Vigyázni kell arra, hogy megtartsa az ember azt, ami neki való. En például nem próbálok stilizált, absztrakt szobrokat csinálni, mert tudom, hogy nem az én világom, nem jön őszintén belőlem.

- *Mások absztrakt, nonfiguratív munkáit tudja szeretni?*

- Nagyon ritkán, mert idegen tőlem, nem érzem természetesnek, hogy ilyen forma kíváncsok ki valakiből. Ezért mindig fenntartással fogadom ezeket a műveket. Művészettörténetet oktató tanárként a növendékeimnek persze nem mondhatom ezt, hiszen ezek elfogadott dolgok, és nem az a feladatom, hogy a szubjektív meggyőződésemet hirdessem. Tényszerűen bemutatom ezeket az irányzatokat, hiszen ma már hozzátartoznak a művészettörténethez. Lelkesedni azonban nem tudok értük.

- *Laikusként sokszor van olyan érzésem kortárs szobrászati tárlatokon, hogy egyes korszerűnek, modernnek nevezett alkotók munkái valójában blöffök, se esztétikai, se gondolati értéket nem hordoznak, vagy bennem van a hiba, azért nem fedezem fel ezeket...*

- Akinek nincs csiszolt esztétikai műveltsége, nem foglalkozott művészettörténettel azt könnyen becsapják az ilyen munkák. Pláne, ha még megerősíti egy ugyancsak blöff kritika – miért ne volna ilyen is –, ami felkarolja, agyonmagyarazza, és elhiteti, hogy az az irány az egyedüli üdvözítő és jó. Egy jóhiszemű, gyanútlan ember ezt a kritikusi véleményt elfogadja, mert azt hiszi, nála szakértőbbek mondják, ezért az ő véleménye csak egy laikusé. Mindenki azt mondja magáról, hogy laikus, nem ért hozzá. Mi az, hogy laikus? Mi az, hogy nem ért hozzá? Kinek készülnek ezek a műalkotások? Mindenkinek értenie kell hozzá!

- *Hogyan lehet korszerű ma egy figurális, netán realista szobor?*

- Határozott meggyőződés: mint bármelyik klasszikus alkotás a maga korában, úgy egy mai figurális szobor is korszerű és korhű, ha tükrözi az alkotója érzéseit, és arról is mond valamit, akiről vagy amiről mintázták. Talán a szakmai körökben is kisebbségben vagyok ezzel a véleményemmel, és nincs is, aki megítélje, kinek van

igaza. Ez még egy képlékeny jelenkor, majd száz év múlva, amikor már a mai egy lezárt korszak lesz, helyükre kerülnek a dolgok. Biztos vagyok benne, hogy a XXI. századba lépve sem kell szándékosan szakítanunk a szobrászat évezredek hagyományai-
val, és nem kell magunkon erőszakot téve feltétlenül valami mást csinálni csak azért, mert ezt diktálja a kor. Mint ahogyan a századfordulón is azt hitték, kötelező mindent lesöpörni. Bármelyik művészeti ágat nézzük, elsősorban az a fontos: ki csinálja. Egy tehetséges alkotó kezében még egy értelmetlen hülyeség is jól sülni el, mert benne van a zsenialitás.

- Félezernél is több érmet készített már, mit gondol, miért van manapság konjunktúrája ennek a műfajnak?

- Az érem roppant praktikus műtárgy. Kicsi, kevés anyagot igényel, ezért megfizethető. Bármilyen célra – ajándékozásra, reprezentációra, jutalmazásra, kongresszusokra, jubileumokra – kiváló. Ráadásul Magyarországon rendkívül magas színvonalon művelik, a nemzetközi díjakat rendszeresen magyar művészek nyerik. A magyar éremművészetnek Beck Ötvös Fülöpnek, Ferenczy Béninek, Borsos Miklósnak köszönhetően mindig is nagy hagyományai voltak. Főiskolás koromban még egyetlen érmet sem csináltunk, nyoma sem volt a mai konjunktúrának. Amikor visszakérültem Szegedre, már szerveződtek az éremgyűjtő egyesületek, és egyre nagyobb igény volt az érme iránt. En is elkezdtem csinálni, és bevallom, rettentően élvezem. Óriási lehetőségek vannak benne, mert hihetetlenül szabad műfaj.

- Világraszóló sikert is aratott az egyik érmével...

- Az valójában egy ezüst emlékpénz volt, amit 1988-ban a Világ Vadvédelmi Alap 25 éves évfordulójára adott ki a Magyar Nemzeti Bank, és elnyerte a világ legszebb érme díjat. Mindig hallatlanul kötöttek ezek a felkérések, ennél is meghatározták, hogy védett madarat kell ábrázolnia természetes környezetében. Számomra mindig roppant izgalmas kihívás, ha sok a megkötöttség, és azon belül kell valami egyénit, eredetit kitalálni. Kevés eszközzel találni egy olyan motívumot, ami már első ránézésre kifejező, betűvel is összehozható, és minden egyéb feltételnek is megfelel. A kedven-
cem az egyik első éremem, egy Móricz-portré, amit még a sóstói alkotótáborban készítettem. Akkor találtam rá a rajzos vésés szépségére, és azt a munkát még nem megrendelésre, hanem a magam kedvére csinálhattam. Egészen biztos, hogy nem tartanék ma félezer érménél, ha nem Szegeden működne az országos hírű éremverde. Szinte naponta megfordulok Szabó Gézánál, aki rendkívül lelkes, nagyon szereti a munkáját, és akivel kiválóan tudok együtt dolgozni.

- A fia tehetséges zongoraművész, ön milyen viszonyban áll a társművészetekkel?

- Ugyanolyan áhítattal keresem a találkozást a festésszel, az építésszel és a zenével, mert katartikus élményt nyújtanak, érzelmileg feltöltenek, szükségem van ezekre az élményekre.

- Mostanában milyen feladatai vannak?

- A millenniumi év a szokásosnál több munkát hozott a szobrászok számára, kevés olyan kollégát ismerek, aki ne csinált volna az idén valamilyen köztéri alkotást. Én is azért készíthettem Makóra egy szökőkút figurát, mert most könnyebb volt az önkormányzatok számára pályázati forrásokhoz jutni. Egy márvány nőalakot faragtam a Makovecz-féle Hagymaház előtti intim térre. Az utóbbi hetekben csináltam két emléktáblát is, az egyik a Dankó Pistát felfedező Pósa Lajosé, akinek a legendás cigány-

prímás nevét viselő alapítvány állított ezzel a színházban méltó emléket. A másik Zoltánfy Istváné, akinek a nevét a deszki általános iskola vette fel.

- *Zoltánfy Istvánt személyesen is jól ismerte, milyen érzés így elkészíteni egy plasztikát?*

- Megindító, mert igazán jó barátságban voltunk, és mindig sokra becsültük egymás munkáját. Ma is nagyra tartom a festészetét, van is tőle képem. Különös dolog egy olyan barátot megmintázni, akinek még emlékszem a nézésére. Fájdalmas, hogy milyen korán kellett távoznia.

- *Mi lesz a következő érme?*

- Százéves az első magyar film, megbízást kaptam a Magyar Nemzeti Banktól, hogy erre az alkalomra tervezek egy ezüst emlékpénzt. Seregi Lászlóval, az Magyar Állami Operaház főkoreográfusával kellett konzultálnom, mert ez egy amatőr, táncról szóló film volt, amiből néhány fotón és a korabeli lapok cikkein kívül talán nem is maradt meg semmi. Seregi végtelenül lehúzta, azt mondta, ne is nézzem meg, annyira primitív, hogy felejtsem el, és készítsek valami szabadon szárnyaló táncoló figurát. Seregi is járt a képzőművészeti főiskolára, rögtön el is kezdtünk közösen rajzolgatni. Amikor itthon újra átgondoltam, rájöttem, nem értelmezhetem ennyire szabadon a felkérést, hiszen nem a táncról kértek tőlem plasztikát, hanem kifejezetten az első magyar filmről, ami a „táncz”-ról szól. Végül elsősorban olyan változatokat csináltam, amelyek jobban utalnak az eredeti filmre, de Seregi kedvéért készítettem egy olyat is, aminek nincs a konkrét filmhez köze, hanem egy táncoló figurát és a filmszalagot hoztam össze egy kompozícióba.

- *Szegedi polgárként mennyire figyel a város ügyeire?*

- Hál' Istennek a várospolitikai csetepaték annyira nem érintenek, hogy miattuk főjön a fejem. Nem zárkózom be, de a munkám leköti a figyelmem. A hangulatrontó dolgoktól tudatosan igyekszem is távol maradni. Ismerem magam, annyira fel tudnak zaklatni a hülyeségek, hogy napokig nem tudok dolgozni. Szerencsére az iskolában ránk bizzák, mit és hogyan tanítunk. Kiváló kollégákkal dolgozhatom ott együtt, élmény velük lenni, így az iskola nem elvon a munkától, hanem föltölt. Itthon is sikerült jó munkakörülményeket kialakítanom, így csendben, nyugalomban dolgozhatok. Mindig van is mit.

- *Egyik alapító tagja a Szög-Art Egyesületnek, miért tartotta fontosnak a szövetkezést?*

- A mai, megváltozott világban, amikor már nem egy központ, a Művészeti Alap irányít mindent, az alkotóművész magára van utalva. Ha nincs benne egy jól működő kis közösségben, akkor mindent önmagának kell intéznie, rohangálnia kell az információk, a kiállítási lehetőségek után, ami megnehezítheti a munkát. Szerencsés vagyok, hogy a nagyszerű kollégák engem is beválogattak ebbe a szűk csapatba. Az egyesület lelke Aranyi Sándor, aki kiváló festő, és ezért nagy lemondás részéről, hogy nem csak azt csinálja, hanem mindenhol nyüzsög, és önzetlenül képvisel bennünket. Kiállítási lehetőségeket hajt föl, hozza-viszi az információkat, roppant sokat köszönhetünk neki.

- *Szegedi alkotók között örök téma, hogy ritkán jut rájuk országos figyelem, és a megérdemelnél sokkal kevesebb elismerést, művészeti díjat kapnak...*

- A vízfejűség, a Budapest-centrikusság a képzőművészetet is jellemzi. Sokan azt gondolják, csak az lehet fontos, ami ott van. Az elképzelhetetlen lenne, hogy engem

kérjenek fel egy budapesti köztéri szobor elkészítésére, míg azt teljesen természetesnek gondolják, hogy rendszeresen a fővárosból hívnak Szegedre valakit. Elfelejtik a vidékieket, kicsit másodrendű művészeknek tekintik őket, azt gondolják, aki megmarad ott, abban nincs annyi önbizalom, tudás, hogy elhiggye önmagáról, megállná a helyét a fővárosban is. Ritkaság, hogy valaki vidékiként Gregor Józsefhez hasonlóan országos hírnévre tegyen szert. Ez a képzőművészek esetében különösen igaz, pedig nagyon sokan élünk, alkotunk itt Szegeden. Hiába küldözgetik fel évről-évre a különböző testületek az előterjesztéseiket a művészeti díjakra, elvértve járnak csak eredménnyel. Nem tartom jogosnak ezt az egyenlőtlenséget. Az egyetlen hallgatható rádió, a Bartók reggelente mindig bemondja az aznapi kiállításokat és koncerteket. Teljesen természetesnek tekintik, hogy egy-egy nagyobb vidéki fesztivált kivéve csak a budapesti tárlatokról szólnak. Tudomást sem vesznek arról, ha egy jelentősebb vidéki alkotónak életmű-kiállítása van valahol. Nem hiszem, hogy ez ellen a szemlélet ellen tudnék tenni valamit. Ezért inkább annak örülök, hogy hagynak dolgozni. Sokszor már el sem viszem országos kiállításokra a munkáimat, mert lekezelnek, nem engednek be maguk közé. Az éremművészek világszervezete, a FIDEM két évente kiállítást és kongresszust rendez, amelyre országonként mondjuk ötven érmet lehet kiküldeni. Ha a budapesti klikk fel tudja tölteni a saját érmeivel a kontingenst, akkor egészen biztos, hogy nem juthatnak ki az én munkáim. Amikor ilyen bosszúság ér, mindig elhatározom, hogy soha többet nem küldök munkát, de aztán két-három év alatt lecsillapodok, és újra elküldöm. Miközben az előbb arról beszéltem, milyen nyugodtan tudok itthon, a műtermemben dolgozni, valójában kiderül: állandó stressz ez a pálya. Minden új feladat kihívás. Mégis ez a fajta stressz jó érzéssel tölt el, bevallom, nagyon szeretem.

Hollési Zolt

FRITZ MIHÁLY: ALVÓ